

Мобилно и стационарно културно-историческо наследство: пътуващите изложби като държавна политика.

Радослав Механджийски, Нов Български Университет

От гледна точка на съхранението и популяризирането на културно-историческото наследство, бих обособил обектите в две основни групи: стационарни и мобилни. Стационарни са архитектурните паметници на културата – значими за страната ни са възрожденските църкви (и изписаните в тях стенописи), тракийските могили, архитектурният модернизъм от 20-те и 30те години на 20в. и т.н. Разбира се, в тази група спадат останки от древни градове и старобългарски дворцови комплекси, както и голяма част от монументалната скулптура. Мобилното културно-историческо наследство, особено с поглед към бъдещето, са почти всички форми на съвременно изкуство – видео арт, концептуално и дигитално изкуство, както и класическата скулптура и живопис, графика, текстил, дърворез, керамика, дизайн, а наред с тях и нумизматиката, торевтиката и др.

Стационарното културно-историческо наследство е посещавано на място. Всеки обект е част от вътрешно-държавен и международен туристически поток, който, традиционно, е предмет на институционална политика и отговорност. Мобилното културно наследство може да навестява музеи и галерии по цял свят. Пътуващите изложби притежават изключителен потенциал, който не е разгърнат от българска страна. По принцип подобни изложби са възприемани като посланици на добрата воля в политическите отношения между държавите, не рядко са претекст за икономически взаимовъзгодни инициативи и, не на последно място, **те са образ на културната идентичност, те са представителен отпечатък на културните процеси в страната, от която произхождат.**

За съжаление след 1989г. у нас липсва политика за създаване на стратегически пътуващи изложби, съхраняващи най-добрите практики на изящните и приложните изкуства в България от последните 150 години. Същевременно ние разполагаме с модерни „съкровища“ на живописиста, скулптурата, текстила и прочее, които не са показвани навън, макар да са уникална възможност за изграждане на актуална, специфична и разпознаваема идентичност на страната ни, която далеч не се изчерпва с розовото масло и класическата етнография. Затова в следващите редове бих искал да отбележа няколко конкретни идеи в тази насока, както и да подчертая множеството позитиви при добрата организация на пътуващи изложби.

В историята на изкуството ни, от Освобождението до днес, има редица **специфично български теми**, които са разработвани и излагани в страната ни – те обаче никога не са изнасяни в международни води. Ще спомена само три от тях в хронологичен ред:

- Българският модернизъм от 20те години на 20-ти век. Става въпрос за кръга художници, скулптори и литератори около Гео Милев – имена като Сирак Скитник, Иван Милев, Васил Захариев, Николай Абрашев и т.н. Време на най-радикалната за модерната история на изкуството ни естетика, съизмерима по всички критерии със стандартите на Западния свят. Темата за българския модернизъм бе разработена през 90те години от доц. Ружа Маринска и нейни колеги изкуствоведи. Новаторската вълна в изящните изкуства от периода е отлична възможност за създаване на пътуваща изложба, която, без съмнение, ще изненада твърде приятно професионалистите, любителите на изкуството и масовата публика по цял свят.
- Втора изключително любопитна, именно поради спецификата на културно-историческия контекст тема, е свързана с опитите за абстрактна живопис през комунистическия период, когато тази стилистика у нас е напълно забранена и осъждана като упадъчна. Много наши автори, в стремец да дадат израз на импулса си за автентичен творчески изказ, създават умозрително завоалирани произведения, които преодоляват клопката на тогавашния соцреалистически формализъм в живописа и по този начин успяват хем да съществуват успешно в системата, хем да творят освободено и дръзко точно „под носа ѝ”. В България има две експозиции, посветени на темата и, несъмнено, евентуална пътуваща изложба ще бъде обект на висок международен интерес, който ще засвидетелства отличителния образ на българския дух в живописа от периода. Поради историческите обстоятелства, България е единствената страна от региона, която може да предложи подобна експозиция.
- Трета тема е т.нар. „изкуство на прехода”. Съвременни произведения – пърформанс, инсталации, видео арт и др. – които отразяват турбулентните години след 1989г. експресивно и някак самодейно, преди всичко поради възможността за абсолютно свободен изказ в комбинация с твърде скромния опит в сферата на съвременните практики. Качеството на някои от произведенията обаче е на много високо ниво и затова със сигурност биха провокирали позитивно отношение и интерес към страната ни дори и у най-взискателните зрители в Западна Европа и САЩ.

Държавният интерес за инициране и подкрепа на подобни пътуващи изложби би следвало да се изразява в няколко сегмента. Както споменахме, чрез подобни експозиции ние създаваме (за страната си и за нас самите) актуален и авторитетен социо-културен образ, който или надхвърля географското ни брендиране като „периферия”, или показва, че в периферията се реализират качествени културни процеси, които няма как да бъдат възпроизведени на друго място. И в двата случая профилът на страната ни е изключително благоприятен, а повърхностните клишета, възприети за нас от Западния свят, са напълно преодоляни.

Освен това, нека не забравяме, че всяка пътуваща изложба е съпроводена от множество допълнителна информация – рекламни брошури, каталози, описателен текст на експозицията и произведенията. Всичко това е вид вторична информационна инфраструктура, чрез която може да се привлича туристически поток към стационарни обекти на културно-историческото наследство в България, които са пряко свързани с пътуващата изложба. Например, когато в Лувъра се осъществява експозиция на българско тракийско изкуство, този акт би трябвало да е съпроводен с мащабна подготовка за привличане на туристи към страната ни и по-точно към стационарните могили и др. обекти, които са свързани с тракийската култура и конкретната изложба. Съществуват добре познати техники за реализирането на подобни планове. Същото важи и за всяка друга пътуваща изложба – тя винаги може да бъде проектирана по сходен модел. Тоест, този тип инициативи са възможност за привличане на туристи на българска територия, които вече разпознават и целят да доразвият благоприятната си визия за България.

Не на последно място, високата оценка на пътуващите изложби навън ще повиши самочувствието ни и ще постави въпроса за инвестиции в съхранението и развитието на по-обширен спектър от културни практики от страна на държавата и индустрията в нова перспектива. Когато интересът отвън е висок и видимо международният профил на страната ни се подобрява – повишават се и посещенията на средна и висока класа туристи, започваме да четем в чуждата преса за позитивните страни на България, цялостната аура на държавата ни се изменя и това благоприятства всички отрасли. Както културни, така и чисто икономически. В резултат идните поколения осъзнават необходимостта от опазването и адекватното промотиране на ценностите на местната история на културата и изкуството.

Затова моето предложение и апел е държавата да възприеме и да стимулира политика на пътуващи изложби, разкриващи най-доброто от въпросната история на културата и изкуството ни. Нека тези проекти се организират от специалисти със свеж поглед и адекватно отношение към целите на начинанията. От огромна полза е инициативите да се синхронизират с туристическия отрасъл на страната ни. Инвестициите в пътуващи изложби не са малки, но при качествено изпълнение на проектите, възвращаемостта е неизмерима. Промените в глобалния профил на една страна е дълъг и комплексен процес. Добре организирани пътуващи изложби са потенциален „пряк път” за реализацията на немислими другояче трансформации именно в насока разкриване на ново, актуално, реално и интелигентно лице на страната ни.